

Stockholm den 9 maj 2019

R-2019/0492

Till Justitiedepartementet

Ju2018/05295/L5

Sveriges advokatsamfund har genom remiss den 15 februari 2019 beretts tillfälle att avge yttrande över betänkandet Slopad straffrabatt för unga myndiga (SOU 2018:85).

Sammanfattning

Advokatsamfundet avstyrker förslaget om att slopa straffrabatten för unga myndiga i åldrarna 18-20 år. Även om Advokatsamfundet instämmer i den allvarliga problematik som finns med tungt kriminella unga myndiga personer, innebär betänkandets förslag ett synnerligen olämpligt avsteg från den i Sverige sedan länge rådande principen att unga myndiga bör särbehandlas i straffprocessen.

Mot bakgrund av att såväl lagstiftaren som Högsta domstolen slagit fast att unga lagöverträdare ska bemötas med större tolerans än vuxna och att en särbehandling i straffrättsligt hänseende därför är befogad (se t.ex. prop. 1997/98:96 och prop. 2005/06:165 samt NJA 2000 s. 421), är det enligt Advokatsamfundet högst olyckligt att utredningsdirektiven inte lämnat utrymme för analysering av om det över huvud taget är lämpligt med ett avskaffande av denna sedan länge gällande särbehandlingen av unga myndiga, utan begränsat utredningens arbete till överväganden om hur en sådan slopad straffrabatt bör genomföras. Enligt Advokatsamfundets förmenande kan beredningskravet för att genomföra en så genomgripande förändring av i dag gällande straffflintringssystem för unga lagöverträdare därför inte anses ha uppfyllts.

I betänkandet saknas vidare erforderligt empiriskt underlag för den föreslagna förändringen. Varken den medicinska eller den kriminologiska forskningen som finns på området ger stöd för en sådan ändrad lagstiftning som föreslås i betänkandet. Vidare står de effekter som förslaget i realiteten skulle innebära inte i proportion med syftet att minska brottsligheten i det aktuella åldersspannet.

För det fall en straffskärpning ändå skulle genomföras för unga lagöverträdare i åldrarna 18-20 år, anser Advokatsamfundet att detta bör genomföras på sätt som föreslås i det

särskilda yttrandet i betänkandet (av advokaten Bengt Ivarsson och straffrättsprofessorn Magnus Ulväng).

Bakgrund

Regeringen beslutade den 13 december 2017 att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att föreslå ändringar beträffande den straffrättsliga särbehandlingen av lagöverträdare i åldersgruppen 18-20 år i syfte att åstadkomma att påföljdsbestämningen för denna åldersgrupp ska motsvara den som gäller för andra myndiga lagöverträdare. I uppdraget ingick också att överväga olika modeller för straffmätningen för lagöverträdare i åldersgruppen 15-17 år.

Utredaren fick således inte i uppdrag att överväga om den straffrättsliga och straffprocessuella särbehandlingen av lagöverträdare i åldern 18-20 år ska upphöra, utan att överväga och föreslå hur ett avskaffande av särbehandlingen kan genomföras beträffande denna åldersgrupp.

Överväganden

Allmänna synpunkter på beredningen

I betänkandet utreds inte *om* den straffrättsliga särregleringen av lagöverträdare i åldersgruppen 18-20 år ska upphöra, utan endast *hur* ett avskaffande av den på goda grunder befintliga straffrabatten för unga myndiga ska genomföras med beaktande av de konsekvenser som kan följa. Advokatsamfundet anser mot denna bakgrund att frågan om ett avskaffande över huvud taget inte föregåtts av en sådan genomgripande analys och sådana nogsamma överväganden som måste göras innan en så genomgripande förändring görs i svensk straff- och straffprocessrätt. Enligt Advokatsamfundets förmenande har därför beredningskravet inte uppfyllts i denna del.

I utredningsdirektiven¹ konstateras att brottsligheten ökat i landet och att ytterligare insatser mot organiserad brottslighet och gängkriminalitet krävs. Regeringen ifrågasätter om personer i åldersgruppen 18-20 år som begår dödligt våld ska särbehandlas i straffrättsligt hänseende. Vidare konstaterar regeringen att gränsen 18 år internationellt sett är förhållandevis vanlig för att skilja mellan barn och vuxna i straffrättsligt hänseende.

Svensk lagstiftningstradition har sedan länge präglats av att vara måhända långsam men rättssäker. Den bärande idén med utredningsbetänkanden är att ge bästa möjliga underlag för eventuella lagstiftningsändringar genom djupgående och fullständiga analyser och överväganden i alla erforderliga delar som behövs för att på ett fullgott sätt motivera viss lagändring.

¹ Dir. 2017:122.

I direktiven anges som en förutsättning att särregleringen för den angivna ålderskategorin *ska* avskaffas. I konsekvens med detta har utredningsbetänkandets hela arbete syftat till att utreda *hur* och inte *om* en så viktig reform ska genomföras. Utredningen har således inte kunnat utreda och eventuellt komma med förslag om en diversifiering i åldersspannet som sådant, om diversifiering mellan brottstyper, återfallsinverkan och så vidare.

Synpunkter på betänkandet i sak

Det finns skäl att inledningsvis hänvisa till betänkandet Nya påföljder SOU 2012:34 (Påföljdsutredningen), vari man bedömde att ungdomshänsynen såvitt avser straffmätning, med undantag för vid bötesstraffen, skulle vara kvar. Samma bedömning har tidigare även gjorts av såväl regeringen (se t.ex. prop. 2005/06:165 och 1997/98:96) som Högsta domstolen (se t.ex. NJA 2000 s. 421).

I nu aktuellt betänkande konstateras, efter en genomgång av det samlade psykologiska och neurologiska forskningsfältet, att människor uppnår social och emotionell mognad först i 19-21 års ålder och att förmågan till självkontroll är fullt utvecklad först mellan 23 och 25 års ålder. En förändring av särregleringen av lagöverträdare i åldersgruppen 18-20 år vinner således *inte* stöd i den vetenskapliga forskningen. Tvärtom talar forskningen för att åldersgränsen eventuellt borde sättas *högre* än i dag.

När det kommer till ungdomsbrottslighetens utveckling konstaterar utredningen att tillgänglig statistik talar för att ungdomsbrottsligheten minskar och att den trenden – i huvudsak – gäller även när enskilda allvarliga brottstyper eller klasser av brottstyper studeras.

Utredningen drar slutsatsen att det inte finns något empiriskt, eller erfarenhetsbaserat, stöd för skärpta påföljder för unga lagöverträdare. Advokatsamfundet menar att det är uppenbart att vetenskaplig och empirisk kunskap ska vinna försteg framför en illa genomtänkt och kriminalpolitiskt opportunistisk idéströmning som går ut på att skärpa straffen. Ett genomförande av betänkandets förslag skulle även innebära att Sverige utmärkte sig som en undantagsnation i repressivt hänseende i kriminalpolitiken för aktuell ålderskategori vid en jämförelse med andra europeiska länder. Detta framstår inte som eftersträvansvärt.

Det ska också noteras att utredningen gör bedömningen att strängare påföljder för lagöverträdare i åldern 18-20 år kommer att medföra ökad tillämpning av häktning, anhållande och andra processuella tvångsmedel inom denna åldersgrupp. Detta skulle enligt Advokatsamfundets uppfattning vara särskilt olyckligt med beaktande av den skarpa kritik som Sverige under lång tid fått från såväl FN:s som Europarådets antitortyrkommittéer som har konstaterat att Sveriges hantering av unga lagöverträdare inte håller måttet. Både Europarådets tortyrkommitté och FN:s kommitté mot tortyr har riktat skarp och återkommande kritik mot hur unga lagöverträdare behandlas, i synnerhet det utbredda användandet av frihetsberövande och restriktioner som åläggs minderåriga i högre utsträckning och för längre tid än för vuxna. Unga som befinner sig i arrest och

hätte behandlas ofta på ett sätt som strider mot deras mänskliga rättigheter. Ett återkommande exempel på detta är även att unga brottsmisstänkta ofta nekas biträde av försvarare vid förhör. Förslaget i betänkandet skulle öka risken för denna typ av förfaranden och därmed ytterligare exponera Sverige för internationell rättssäkerhetskritik.

I betänkandet framgår vidare att forskning visar att unga människor typiskt sett har en, relativt till vuxna, outvecklad ansvarsförmåga. Förmågan till empati och självkontroll utvecklas successivt under uppväxten. I värsta fall kan bestraffning vara kontraproduktiv genom att den leder till att en 18-åring får tillfälle att knyta starkare band med andra kriminella och göra kriminell ”karriär”.

Det finns således ingenting i varken den medicinska eller den kriminologiska forskningen som talar för en sådan ändrad lagstiftning som föreslås i betänkandet.

Med hänvisning till vad som nu har anförts avstyrks alltså förslaget om att slopa straffrabatten för unga myndiga personer.

Advokatsamfundet instämmer emellertid självfallet i den stora samhällsproblematisering som finns med unga vuxna personer som upprepat är inblandade i organiserad brottslighet och annan grov kriminalitet och att det kan finnas skäl att skärpa straffen för just denna grupp. För det fall en straffskärpning därför ändå skulle genomföras för unga lagöverträdare i åldrarna 18-20 år, anser Advokatsamfundet att detta bör göras på sätt som föreslås i det särskilda yttrandet i betänkandet (s. 356 f.). Därigenom skulle avsedd effekt kunna uppnås att hårdare straffa just de – fåtaliga – unga vuxna som gjort sig skyldiga till allvarlig upprepad brottslighet som är kopplad till organiserad kriminalitet och gängbildningar, samtidigt som nuvarande strafflindringssystem generellt kan behållas intakt och olyckliga förhöjda strafftröskelseffekter undvikas. Advokatsamfundet vill dock betona, såsom även kommer till uttryck i det särskilda yttrandet, att det även fortsättningsvis måste föreligga ett absolut hinder mot att döma lagöverträdare under 21 år till livstids fängelse.

SVERIGES ADVOKATSAMFUND

Anne Ramberg